

Eğitim Problemleri ve Eğitim Felsefesi (*)

Sabri BÜYÜKDÜVENCİ (**)

Bu incelemenin amacı, eğitim problemlerini son gelişmeler ışığında ele alarak, bu problemlere mümkün bir çözüm olarak ilerletilen ve bir eğitim felsefesi oluşturan «Yaşam Boyu Eğitim» kavramını analitik bir şekilde incelemektir.

Bilim ve teknikte, sosyal bilimlerde, önceki çağlara oranla çok fazla ilerlemeler kaydetmiş olmasına rağmen insanoğlu bugünün endüstri toplumunda yaşam problemleri için genel geçerliğe sahip bir çözüm yolu henüz bulamamıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde aşırı yetenek açığı, büyüyen işsizlik ve eğitilmiş işsizlik ve bunlara ek olarak beyin gücü göçü, problemlerin birer göstergeleridir.

Eğitimden, insanlık tarihinde daha önce görülmemiş şekilde, daha fazla insana, daha kısa zamanda hizmet götürmesi beklenmektedir. Ayrıca, bilgi ve becerilerdeki hızlı değişimler nedeniyle «bir insanın verilen bir dizi zihinsel ve teknik yükü, yaşam süresinin üstesinden gelebilmesi düşüncesi hızla ortadan kalkmaktadır.» (1)

Ekonomik değişimler, yeni becerilere ve mesleklere yol açmakta; bazı mesleklerin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Yarım yüzyılda mesleklerin sayısı üç katına çıkmıştır. (2) 6.700 farklı meslekten söz edilmektedir. (3) Bu da, eğitim programlarını etkilemektedir.

Eğitimin kendi alanı içinde de problemler vardır; 1974 Dünya Nüfus Yılı'nda yayımlanan bir Unesco kitapçığı, «okula devam edenlerin sayısı arttıkça gitmeyenlerin sayısı da artmaktadır» demektedir.

(*) Bu inceleme, Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nün 7-11 Mayıs 1984 tarihleri arasında düzenlemiş olduğu I. Felsefe ve Sosyal İlimler Kongresinde tebliğ olarak sunulmuştur

(**) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma Görevlisi.

Yükseköğretim düzeyinde de, pekçok ileri ülkeler, nüfuslarının artan eğitim taleplerini karşılamada güçlükler çekmektedirler.

Dünya yetişkin nüfusu arasında, okuma-yazma bilmezlik oranı 1950 de yüzde 44.3'ten, 1970'te yüzde 34.2'ye düşmüştür. Ancak somut rakamlarla söylendiğinde okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı bu dönemde 700 milyondan 783 milyona çıkmıştır ve bu sayının 1980'de 820 milyona ulaşacağı tahmin edilmişken (4) 1975 yılı itibariyle bu sayıya ulaşılmıştır. (5)

Kuşkusuz, durum bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yine de evrensel tablo, eğitimcilerin ve ilgili diğerlerinin kaybedilen bir mücadele içinde olduklarını göstermektedir.

Ayrıca, teknik bilgilere, uzmanlığa duyulan büyük ihtiyaç, kendi iç kurallarına göre gelişen endüstri, tüketim ekonomisinin yarattığı yeni şartlar - (kitlelerin kişilik, düşünce, yaratıcı hamle istemeyen makineleşmiş ve makineleştirici işlerde çalıştırılmaları-) insanda, insanlık niteliklerini geliştirici eğitimin bir kenara itilmesine neden olmuştur. İnsanlar, toplumda görecekleri işler yetiştirilmekte ama eğitilmemekte; kişiliğine kavuşturulmamaktadır. (6) Bugünkü insanın doğaya, çevresine, ailesine, kendisine, yaşama yabancılaşmış bir insan olduğunu söylemek pek yanlış olmayacaktır.

İçinde yaşanılan çağ, gittikçe artan bir şekilde bir bilgiyoğun çağ olmak durumundadır ve bunun ileri gelişimi, insanın eğitim ve bilgi düzeyine bağlıdır. Eğitimin tüm toplum dokularına yayılması gerekliliği, yaşaması bilgiye bağlı olan endüstri sonrası bir toplum çevresine girilmekte oluşunun bir sonucudur. Burada eğitime düşen rol, toplumun hızla gelişen sosyo kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarıyla bireyin arzularını uzlaştırması ve aynı zamanda klasik rolünü yerine getirmeye devam etmesidir. (7)

Bir Eğitim Felsefesine Doğru :

Bütün bu değişmeler, yenileşmeler ve farklılaşmalar arasında sadece okullarda öğretim ve eğitimle kişiliği oluşturmak ve sosyal dengeyi kurmak mümkün görülmemektedir. Güçlüklerin halledilmesi ya da önlenmesi için bütün sosyal kurumlar arasında ahenkli bir işbirliğine ihtiyaç vardır. (8) Bugün için topluma intibak edebilmek ve kültürel muhtevayı özümleyebilmek, hatta belirli bir beceri sahibi olabilmek için gençlere verilen okuluçi bilgiler yetersiz kalmaktadır. Toplumun dinamik karakteri, 20. yüzyılın hızlı gelişme ve değişme kaydetmesi gibi durumlar, bilgi kazanma ve kısmen de eğitim gör-

me işlerini okul dışına taşımıştır. Eğitim ve öğretim görme merkezi sayılan okul, sanki bir fonksiyon daralması halini göstermektedir. (9)

Öte yandan, toplumun en geniş kesimini oluşturan yetişkin nüfusun eğitim ihtiyaçlarının yeterince karşılanamaması, eğitim için önemli bir problem haline gelmiştir. Eğitim, bugünün çocuklarının donanımıyla uğraşırken yetişkinleri de ihmâl etmemek durumundadır. Bugünün yetişkinleri halen değişim olgusuyla kuşatılmışlardır ve çağın ciddi değişimleri içinde karmaşık bir durumla karşı karşıyadırlar. Önceleri 10, 12 veya 15 yıllık örgün eğitimin, yetişkinleri bir yaşam boyu yetecek bilgilerle donattığı varsayımı geçerliliğini kaybetmektedir. Bu konuyla ilgili çalışmalara bazı ülkelerde başlanmıştır. Örneğin, Fransa'da son zamanlarda yasalaşan bir kanunla, işverenlere, çalıştırdıkları kişilerin daha ileri eğitimleri için belirli fonlar ayırmak zorunluluğu getirilmiştir. (10)

Bu kısaca sözü edilen gelişmeler ve bu gelişmelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal etkileri, bilgi ve becerilerin yenilenmesi sürecine yaşam boyu devam edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. (11) Bu ihtiyacın bir sonucu olarak «Yaşam Boyu Eğitim» kavramı, pekçok eğitim düşünürü, araştırmacı ve Unesco, OECD, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlarca mümkün bir çözüm olarak ileri sürülmektedir.

Kavramın dayandığı üç temel terim; **yaşam, yaşam boyu** ve **eğitim**'dir. Bu terimlere bağlanan anlam ve bunların yorumu, geniş olarak yaşam boyu eğitimin anlam ve alanını belirlemektedir. Eğitim, örgün eğitimin sonunda bitmemekte fakat yaşam boyu sürmektedir. Eğitimin sonunda bitmemekte fakat yaşam boyu sürmektedir. Eğitimin bütün kademelerini - okul öncesi, ilk, orta ve daha ilerisi- kuşatmakta ve birleştirmektedir. Böylelikle eğitimi bütünlüğü içinde görmeye çalışmaktadır.

Aslında, eğitim, tüm dönemlerde zaman veya mekânla sınırlanmayan bir süreç olmuştur. Heryerde eğitim, yaşam boyu sürmektedir; evde, sokakta, iş'te, tiyatro'da, dinsel kurumlarda, vb. Yaşam boyu eğitim kavramında yeni olan husus, yaşamın her alanında ortaya çıkan eğitim etkinliklerine sistemli bir bütünlük kazandırma düşüncesidir. Hernekadar «yaşam boyu eğitim» düşüncesinin kavram olarak doğuşu 20. yüzyılın başlarında başlayıp 1970'li yıllarda sonuçlanmışsa da, tarihte bilinen tüm uygarlıklarda değişik biçimlerde «yaşam boyu eğitim» düşüncesinin varlığı unutulmamalıdır; Vedalar, Puranalar'ın yazarları, Çin, Budist, Yunan filozofları, Buddha,

Muhammed, İsa, Sankaracharya, Aurobindo ve Gandi, öğrenmenin, akıl yürütmenin ve aydınlanmanın «yaşam boyu» süren bir uğraş olduğunu öğretmişler ve sonuna kadar bu inancı yaşamışlardır.

Amaçlar :

Yaşam boyu eğitim kavramında öngörülen eğitimin işlevinin ne olacağı sorusu bir dizi çözümlenmeleri gerekli kılmaktadır. Bu kavrama bağlanan umutlar nelerdir?

Öncelikle, kritik bir bilincin şekillendirilmesinde önemli işlevi olduğu üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak, alternatifli (çok yönlü) düşünmeyi geliştirmesi amaç olarak alınmaktadır. (12) Yani, bir şeyin farklı olabileceğini ya da şimdi olduğundan farklı bir şekilde olabileceğini düşünmek. Bu şekilde zihinsel ufku genişleyeceği varsayılmaktadır. Ancak, alternatifli düşünme denince, ihtimallerle serbestçe oynamak kastedilmemektedir. Burada ihtimal kelimesi, daha akılcı ve daha etkili bir şekilde planlanabilecek herşey anlamındadır.

Alternatifli düşünmenin bu şekilde ele alınması, «yenileyici öğrenme» ile yakından ilişkilidir. «Yenileyici Öğrenme» ile kastedilen «sınırsız öğrenme»dir. İleriyi görme ve ortaya çıkan durumlarla bütünleşebilme yeteneği söz konusudur. Böylece «yenileyici öğrenme», «ileriyi dönük kendi kendine öğrenme» olarak ele alınmaktadır.

Eğitilden beklenen üçüncü husus, yaşamın niteliği ile ilgilidir. Yaşamın niteliği problemi, yalnızca objektif faktörlerden doğmamaktadır. Bireylerin sübjektif kararları ve yaşamlarını şekillendirdikleri kişisel değerlerin seçimi de önemli rol oynamaktadır. Uygarlığın objektif unsurları bireyin yaşam biçimini bir dereceye kadar etkilemesine rağmen (maddi bakımdan kuvvetlendirerek yaptığı gibi); siyasal otoritelerin kararları, sosyo-kültürel, ekonomik yapı, bireysel ve grup kararlarına duyarlı bir yaşam tarzının yeniden inşasına engeller oluşturmaktadır. Bu alanda okul eğitiminin etkisi çok sınırlıdır. Kişinin kendisi ve varoluşuyla ilgili problemler; nasıl yaşanacağı, kişinin kendi yaşamını mutlu ve değerli kılmak için onu nasıl denetim altına alacağı, diğer insanlarla çıkar kaygusu gütmekten nasıl ilişkiler kurabileceği gibi sorularda ve bunların cevaplarında kaynaşmış haldedir. Bütün bu sorulara eğitim programının cevap vermesi çok güç görülmektedir.

Yaşam boyu eğitim kavramında özellikle yaşam niteliklerinin formasyonu üzerinde önemle durulması ağırlık taşımaktadır; «ol-

mak» ve «sahip olmak» prensiplerinin dengeli bir şekilde ele alınmasının gerekliliği söz konusudur.

Gabriel Marcel'den Eric Fromm'a kadar çeşitli düşünceleri gündeme getiren felsefi incelemeler, bu problemi ele almaktadırlar. Şüphesiz, «sahip olmak» prensibi bugün genel düşünceye hakimdir. Anlamı, daha fazla para sahibi olmak, daha önemli olmak, insanlar üzerinde daha fazla güce sahip olmak, kısaca, merşeyin daha fazlası. Bu şekilde yönlendirilen insan yaşamı, bütün bu başarıları elde etmek için yalnızca bir araç olmaktadır.

Oysa ki sevgi ve dostluk, doğa ve sanat, araçsal bir özelliğe sahip değildir. Bunların değeri, yaşamın diğer alanlarında başarı için araç olmalarından gelmemektedir. Bunların değeri, mutlak ve kendi kendisine yeterlidir. Bu tür bir deneyim ile insan yaşamı daha dolu ve bir bakıma daha mutlu olmaktadır. Ancak «sahip olmak» prensibinin tek yönlü uygulamasını teşvik eden yararçı-pragmatik uygarlıkta bu tür bir yaşamı savunmak kolay görünmemektedir.

«Sahip olmak» prensibinin daha fazla kuvvetlendirilmesi, herkesin herkesle çatışmasına yol açabilecektir. Pekçok insan, en sonunda huzurlu ve mutlu yaşamı, psikiyatri kurumlarının bahçelerinde ve duvarları arasında bulacaktır.

«Sahip olmak» yerine «Olmak» prensibi etrafında yoğunlaşan yaşam niteliği, yaşam boyu eğitim kavramının temel prensiplerindedir. Ve çağdaş uygarlığın tehlikelerine karşı bir sigorta olarak algılanmaktadır. Buna göre eğitim, konusu olan insanın yaşamını «olmak» prensibine göre düzenlemek durumundadır. Ancak, bu programın detaylarını tartışmak bu inceleme çerçevesinde mümkün değildir. Yine de, bir iki yönünden bahsetmek mümkündür; ilkönce, bilimsel eğitimin bir çıkar gözetmeyen niteliği tanınmak durumundadır. Bilimin kendi içinde bir değere sahip olduğu gerçeği, çağdaş eğitimin unuttuğu bir husus gibi görünmektedir. İkinci nokta, eğitimde «sanat» konusuna gerekli önemin verilmesidir. Üçüncü noktada, eğitimde tamamiyle ihmal edilen, en geniş anlamıyla felsefe'yle ilgilidir- insan, doğa ve uygarlık felsefesi-. Bugün, yararçı ve pragmatik boyutlara uymayan insanı, insan felsefesini hesaba katmadan hiçbir sosyo-politik problemin halledilmesi mümkün görünmemektedir.

Bu konuyla ilgili olarak bir husus daha vardır ;insanın bütün yaşamı, «olmak» ve «sahip olmak» prensiplerine dayalı değildir. Aynı zamanda «eylem» prensibi de vardır. Bu, insanın dünya ile

birşey yaptığı bir eylemdir. Verilmiş, hazır, değişmeyen bir çevre, insanı tatmin etmemektedir. Bu durum, insanda derin bir özelliktir. Bu nedenle, doğal çevreyl sürekli olarak değiştirme işini üstlenmektedir. Bu, «yaratma» ve «çalışma»dır. Bunlar, kenrisini çevreleyen dünyayı yeniden şekillendiren insanı ifade etmektedirler.

Bu şekilde şekillenen «eylem» ihtiyaç ve yeteneği, «katılma» ve «benimseyerek katılma» denen eğitim amaçları için geniş ufuklar açmaktadır. Bu terimler, aynı zamanda eğitilmiş toplumlarda demokrasinin temel amaçları olmaktadır.

Araçlar :

Yaşam boyu eğitim kavramına göre yarının cahill, okumasını yazmasını bilmeyen değil, nasıl öğrenmesi gerektiğini öğrenmeyen kişi olacaktır. Bilgideki hızlı artış ve bunun çeşitli elektronik yöntemlerle depolanabilmesi, bilginin içeriğini bilmeye daha az ihtiyaç duyurmaktadır. Gerekli olan, bilginin nasıl sağlanacağıdır. Cevapları bilmekten çok soruları doğru bir şekilde formüle edebilmek daha önemlidir.

Okullar, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları, yaşam boyu eğitimde ancak birer vasıta olarak düşünülmekte ve toplumdaki diğer eğitici araçlardan soyutlanmış olarak görülmemektedirler.

Kütüphanelerden, radyo ve televizyondan bilgisayarlara kadar tüm bilgi araçlarının kullanılmasını öğrenme, önem taşımaktadır. Bu tür bir pedagoji, kişisel girişkenliği ve yaratıcılığı teşvik eden aktif ve hür kılan bir pedagoji olacaktır ve her bir bireyin tam olarak kendini geliştirmesi esastır.

Aile, yaşam boyu öğrenim sürecinin başlamasında en gizli ve kesin role sahiptir.

Mesleki eğitimde, ayrıntılı olarak uzmanlaşmadan kaçınılmaktadır. Çünkü, uzun vadede iş konusunda kişinin ihtiyaçlarının tahmin edilmenin imkânsız olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ :

Öyle görülmektedir ki yaşam boyu eğitim programının gerçeklik kazanması, büyük ölçüde insan varoluşunun prensiplerini ve temel şartlarını belirleyen faktörlere bağlıdır. Derin bir şekilde insan eyleminin motivlerini belirleyen ve bu çerçevede insan yaşamındaki

farklı amaçların ve farklı prensiplerin değerlendirmesini etkileyen sosyal şartlar, yaşam boyu eğitimde önemli bir yer almaktadır.

İletişim teknolojisindeki gelişmeler, yaşam boyu eğitimin yaygınlaşmasına büyük katkılarda bulunabilecektir. Bu durum, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelerle aralarındaki ekonomik açıktan daha korkunç olan bilgi açığını kapatmak için imkânlar sunmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri olmaksızın yaşam boyu eğitim kavramının gerçeklik kazanması mümkün görülmemektedir.

Yaşam boyu eğitim'in gerçekleşmesini güçleştiren onun kurumsal organizasyonu değildir; esas problem, insanlarda motivasyon yaratmak ve bunu muhafaza etmektir. Motivasyon konusu, yaşam boyu eğitimin temeli ve aynı zamanda sonucu olarak görülmektedir. Çağdaş insanın tüm yaşamı boyunca eğitilmek isteyip istemediği, yaşam boyu eğitimin, bitmeyen öğretim ile insan varlığını büyük bir yük altında bırakıp bırakmayacağı, insanın sürekli bir çiraklığın sıkıntısı içinde olup olmayacağı, böyle bir anlayışta, eğitimcilerin (öğretmenlerin) egemenliğinin ilân edilip edilmeyeceği, cevaplandırılması gereken sorular arasındadır.

Bu kavrama göre, insan, mutluluğa yalnızca halihazırda elde ettiğinin sınırlarını sürekli olarak aşarak ulaşabilir. Yani, yapıp - etmelerimiz, amaçlarımız ne kadar ufkumuzu ve başarılarımızı aşma eğiliminde olursa, varlığımız o kadar insan olmaya lâyık olacaktır.

Bütün bu düşüncelerin, eğitimi, nitelikli işçiler ve uzmanlar üretmek olarak görenlerin düşünceleriyle çatıştığı da bir olgudur. Bir bakıma yaşam boyu eğitim, öğrenme ve öğretme bütünlüğünü temsil etmektedir.

Eğitim, yaşamın her alanını kapladığından, zorunlu olarak nerede olursa olsun bütün insan faaliyetleriyle ilgilenmek durumundadır. Böylece toplum kendi kendine eğitici olacaktır: eğitici toplum.

Eğitici bir yaşam yönelimi, gerçekte ben-merkezli bir yönelimdir, hatta bencil bir yönelim. Hernekadar bunun topluma belirli yararlar sağladığı doğru ise de, insanın kendi içine kapanmasına yol açması, diğer insanlardan soyutlanması söz konusudur. İnsanın bilgi yolunu takip etmesi, sevgi yolunu boş bırakabilir. Bunlar, farklı yollardır. Goethe «Faust»unda bunları birleştirmeye çalışmıştır. O'nun başarısı ya da başarısızlığı, bu birliği arayan çağ için bir örnek teşkil edebilecektir.

Gelecek için bu kavrama bağlanan büyük önemin ışığında, uygun araştırma ve geliştirme programları yürütmek zorunlu görülmektedir. Araştırma çalışması hem kuramsal hem de uygulamalı alanları kapsamalıdır.

K A Y N A K L A R

- LeGrand, Paul An Introduction to Lifelong Education. Paris: UNESCO 1970, s. 44.
- L D Hainaut, L Lawton «The Sources of a content reform geared to lifelong Education». Curricula and Lifelong Education. UNESCO. Paris. 1981. s. 36
- Canada Council of Ministers of Education (Background report on the State of Education in Canada for the OECD review of educational policies) Toronto. 1975. 6 v.
- Faure, Edgar (and others). Learning To Be: The World of Education Today and Tomorrow. Paris: UNESCO. London: Harrap. 1972. s. 35-39
- Bk I. Annuaire Statistique de l'UNESCO. Paris. 1975.
- Sınanoğlu, Suat «Klasik Çağ Düşüncesi ve Çağdaş Kültür». I Simpozyum. 2-3-4 Şubat 1976 (Açış konuşması)
- Adishesiah, Malcolm It is time to begin. UNESCO. Paris. 1972. s. 92
- Nirun, Nihat. «Eğitimin Sosyal Temelleri ve Eğitimde Verimlilik Meselesi Araştırma Dergisi, DTCF Yayını, 1x. cit. Ankara. 1973. s. 185 Aynı., s. 194.
- Dave, R.H. (ed). Foundations of Lifelong Education. UNESCO Institute for Education, Pergamon Press. Oxford. 1976. s. 189
- Dave, R.H. Lifelong Education and School Curriculum. Hamburg: UNESCO Institute for Education. 1973. s. 12
- Suschodolski, Gogdan «Permanent Education and Creativity» In: Colin Fletcher (ed) Division of Structures. Content, Methods and Techniques of Education. Lifelong Education Unit. ED/SCM. UNESCO. Paris. 1982. s. 37-40.